

УДК 911.2:371.315-057.874

Топузова А. В.

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО ГЕОГРАФІЧНОГО ТОВАРИСТВА В СТАНОВЛЕННІ І РОЗВИТКУ ШКІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розкрито роль Українського географічного товариства у становленні сучасної шкільної географічної освіти. Проаналізовано історичні аспекти та визначено прогностично-конструктивну функцію шкільної географії на засадах гуманістичного спрямування, за якої втілюється нова парадигма в розвитку співпраці учня й вчителя, що є об'єктивним підґрунтям створення комплексного навчально-методичного комплексу (КНМК) для загальноосвітніх навчальних закладів.

Ключові слова: Українське географічне товариство, шкільна географічна освіта, учень, учитель, навчально-методичний комплект, загальноосвітній навчальний заклад.

Геополітичні зміни на межі третього тисячоліття спонукають громадян до розбудови української держави з урахуванням подальшої її інтеграції у європейське співтовариство. Перед географічною наукою та освітою життя також постають нові проблеми, які стосуються передусім місця і ролі географії у загальній середній освіті, її змісту і структури. Переглядається значимість цієї галузі знань для функціонування і розвитку українського суспільства у цілому. Відтак, потрібно переосмислити і проаналізувати досвід географічного товариства в Україні, оцінити його вплив на подальше становлення сучасної географічної освіти, передусім шкільної.

Питаннями становлення шкільної географії і географічної освіти в Україні розглядалися такими відомими вченими: М. М. Баранським, В. П. Будановою, А. С. Барковим, С. Л. Рудницьким та ін. Науково-методичні питання розвитку шкільної географії розкривають у своїх працях А. В. Даринський, О. Т. Діброва, Я. І. Жупанський, М. М. Паламарчук, А. Й. Сиротенко, М. П. Откаленко, М. Г. Криловець, В. П. Корнеєв, Л. І. Круглик, І. М. Рибачок, М. С. Топузов, П. Т. Тронько, Є. Й. Шипович, П. Г. Шищенко, Б. О. Чернов та ін.

На основі вивчення історичних аспектів діяльності географічного товариства ми визначили, що становлення і розвиток географічної освіти загалом відбувалися за дуже складних диференційованих етапів, розуміння яких дасть змогу вчителям внести якісні зміни у викладання географії в школі, а також змодельувати основні напрями її вдосконалення й оновлення на сучасному етапі. З погляду методології, наше дослідження має дослідницький характер, тому, вивчаючи географічну освіту загалом і діяльність Українського географічного товариства зокрема, ми враховуємо такі підходи: логіко-гносеологічний, структурно-функціональний та історичний. Логіко-гносеологічний підхід вимагає ґрунтовного аналізу наукових джерела з проблеми становлення і розвитку географічної освіти, зокрема шкільної. Структурно-функціональний передбачає поетапність вивчення елементів системи шкільної географічної освіти, їх взаємозв'язок і взаємодосконалення у процесі застосування цих категорій знань на практиці. За історичного підходу аналізується шкільна географічна освіта, виявляються і встановлюються зв'язки між окремими її елементами.

Розглядаючи питання поліпшення географічної освіти, акцентуємо увагу на тому, щоб географія ефективніше виконувати світоглядну і прогностично-конструктивну функції в суспільстві, спиралася на фундаменталізацію знань з метою подальшого розвитку суспільства. З огляду на викладене, на часі створення стандартів різних рівнів географічної освіти, про які доречно у своїй доповіді з нагоди 130-річчя Українського географічного товариства наголошував Л. М. Немець [2]. Ці стандарти розглядаються й у статті і, звісно, саме вони мають визначати кваліфікаційні рівні

освіти, перелік нормативних дисциплін навчальних планів, співвідношення між інваріантною і варіативною складовими освіти, а також ініціювати розв'язання проблем структурної перебудови, централізації та децентралізації управління географічною освітою, особливо на регіональному рівні, враховуючи етнічні, соціокультурні, природні особливості і різноманіття регіонів тощо. Наголошується і на розвитку гуманізації географічної освіти, яка має створити умови для саморозвитку, самовираження і самореалізації особистості як одиниці соціуму і закласти основи її глобального – ноосферного – мислення на основі розвитку відповідних якостей. Сучасний гуманістичний напрям у філософії, психології, педагогіці втілює нову парадигму щодо розвитку співпраці учня і вчителя, в основу якого покладено концептуальні засади «учень – підручник – учитель».

Такий підхід до навчання став об'єктивним підґрунтям для створення колективом авторів (О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, О. Ф. Надтока, Т. Г. Назаренко, В. М. Самойленко, А. А. Шуканова) комплексного навчально-методичного комплексу до шкільного курсу «Фізична географія материків і океанів» для 7-го класу за програмою з географії для загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженої Міністерством освіти і науки України, молоді та спорту України.

Складовими КНМК є:

- 1) паперовий та електронний підручники, навчальний посібник;
 - 2) атлас, контурна карта;
 - 3) зошит для практичних робіт;
 - 4) методичний посібник «*Методика навчання географії материків і океанів*»;
 - 5) посібник для тестування учнів (зовнішнього оцінювання).
- Складові КНМК передбачають організацію навчальної діяльності учнів, за якої
- а) комплекс навчально-методичної документації і засобів навчання має охоплювати основний зміст програмового матеріалу;
 - б) комплексне забезпечення засобами навчального процесу має враховувати їх функції і можливості у найтипівіших навчальних ситуаціях;
 - в) комплексний підхід до забезпечення навчального процесу вимагає, щоб навчально-методична документація й засоби навчання сприяли реалізації навчальної, розвивальної і виховної функцій навчального процесу;
 - г) комплексність у дидактичному забезпеченні навчального процесу має передбачати реалізацію через навчально-методичну документацію й засоби навчання всіх основних етапів, ланцюжків педагогічного процесу.

Комплексність КНМК дає змогу максимально ефективно забезпечити безперервну трансляцію навчального матеріалу зі шкільного курсу географії в межах основної і старшої школи.

Кожний змістовий елемент розробленого КНМК виконує функції:

- навчальну (змістову) – інформує учнів у галузі предмета (географії), формує вміння і навички, предметні і загальнонавчальні, сприяє повторенню, закріпленню й узагальненню навчального матеріалу;
- організаційно-методичну (процедурну) – визначає форму подання інформації, дозування матеріалу, обсяг дидактичних одиниць, послідовність вивчення, керує самостійною роботою учнів під час виконання ними домашніх та індивідуальних завдань, реалізує диференціацію й індивідуалізацію навчання, сприяє контролю засвоєння навчального матеріалу, виконує функцію довідника;
- розвивальну – удосконалює досвід творчої діяльності учнів (через постановку і розв'язання навчальних і творчих завдань), допомагає формувати й розвивати інтелект (пам'ять, мислення, самостійність тощо);
- виховну – мотивує навчальну діяльність учнів, пов'язує навчання з практикою, а для профільних класів – з майбутньою професійною діяльністю, передає певне емоційно-ціннісне ставлення до світу, формує світогляд [4].

З огляду на викладене, ми можемо констатувати, що КНМК було розроблено як самодостатній курс, який дає змогу учням у процесі навчання отримати комплексне

уявлення про предмет, ознайомитися з термінологічною, теоретичною і практичною сторонами шкільного курсу географії. Особливістю, на наш погляд, є те, що всі елементи витримані на основі єдиного підходу до тематики і структури викладення навчального матеріалу.

Також було поставлено завдання забезпечити цілісність навчального процесу і взаємодію всіх його основних ступенів і форм, якнайповніше реалізувати ті освітні й виховні задачі, які були заявлені й сформульовані в програмі шкільного курсу географії. Про це свідчать більшість публікацій, що містяться у науковому доробку «Географічна наука та освіта в Україні», створеному членами географічного товариства [3] і присвяченому сучасній парадигмі географії, концепції змісту географічної освіти, а також місцю географії в стандартах освіти і проблемам та перспективам розвитку і становлення шкільної географічної освіти тощо. У своїй статті Президент ГТУ П. Г. Шищенко [3] зазначає, що географія, це єдиний предмет, який своїм змістом формує світоглядне розуміння природи Землі та її географічної оболонки, розвиває просторове мислення географічної освіти, в тому числі, і шкільної. У резолюції, яку схвалив ХХІХ МГК (Міжнародний Географічний Конгрес), зокрема проголошується: географічна освіта розвиває здатність поважати і захищати права людини, допомагає усвідомити вплив власного способу життя на навколишнє середовище і виховує потребу захищати його на місцевому, регіональному, національному і міжнародному рівнях. На всіх рівнях навчання (від дитячого садка і до повної вищої освіти) і надалі – протягом життя – розглядаються географічні перспективи світового розвитку, можливі і гіпотетичні варіанти розв'язання проблем ХХІ століття в особистісному, суспільному і просторовому вимірах. Географічні дослідження й освіта сприяють і поліпшують розуміння проблеми культурної взаємодії і розуміння, рівноправності і відповідальності на локальному, регіональному і глобальному рівнях.

Аналіз соціального запиту середньої школи у контексті літературних джерел показав, що має бути становлення активної, самостійної, творчої конкурентоспроможної особистості, яка зможе змінювати й оновлювати суспільство, адаптуватися в нових умовах і ситуаціях тощо. Відтак, Україна не повинна випадати з глобалізаційних процесів і не мусить залишатися на периферії сучасного суспільства знань. Слід наголосити, що діяльність географічного товариства передбачає комплексне вивчення природи та господарства України, зокрема з питань топографії, орографії, гідрології, ґрунтів, клімату, рослинного і тваринного світу, населення та історії поселень, шляхів сполучення, охорони природи тощо. Не залишилися поза увагою питання культури, історії, літератури, етнографії, освіти, мови. Отже, для її природно-ресурсного потенціалу визначальним є низка показників: територія України займає 5,7% Європи і приблизно 0,4% світової площі; видобувається 5% світового обсягу мінеральної сировини. У надрах України є 20 000 родовищ корисних копалин. За загальною потенційною вартістю їх видобувних запасів Україна посідає 12-е місце в світі. На початку 70-х років минулого століття 14% світового видобутку товарної залізної руди забезпечувала саме Україна. Сумарний промисловий, гірничодобувний, землеробський вплив призвів до суттєвих антропогенних змін її природних ландшафтів [1].

Останніми роками зусилля Українського географічного товариства спрямовані на посилення ролі шкільної географії в інформаційному суспільстві, утвердження в країні принципів регіонального розвитку, удосконалення територіальної системи державного управління, формування державної регіональної політики, проведення комплексних досліджень регіонів, їх природних, соціально-економічних умов і ресурсів. Узагальнюючи досвід, здобутки цих науковців можуть покладатися в основу створення новітніх засобів навчання.

До речі, науковий географічний рух не обмежується товариством. Географи Національного університету імені Тараса Шевченка також брали активну участь

у розробленні Стратегії сталого розвитку туризму і курортів України «Україна – територія туризму третього тисячоліття». За сутність сталого розвитку узятю формування такої системи туристсько-рекреаційного природокористування, за якої співвідношенням рівнів, темпів і напрямів розвитку відповідатиме економічним, соціальним, екологічним, культурно-освітнім параметрам.

Українське географічне товариство поставило за мету перевести географію на потенційну позицію авангардної науки, яка братиме участь у визначенні шляху сталого розвитку України.

З огляду на викладене, а також спираючись на думки і розробки науковців-географів: необхідно сконцентрувати увагу на змісті шкільної географічної освіти, яка має базуватися на таких дидактичних принципах: науковості, об'єктивності і фундаментальності з урахування вікових та інтелектуальних особливостей, інтересів і нахилів учнів, де визначальним має бути особистісно-орієнтоване навчання, а зміст технологій навчання і процес формування умінь практично застосувати здобуті знання будуть цілісними.

Список використаних джерел

1. Звіт про діяльність Українського географічного товариства за 2004–2008 роки [Текст] / Звіт Українського географічного товариства. – К., 2008. – 64 с.
2. Географічна наука і освіта в Україні [Текст] / Тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конференції (Київ, 26–27 березня 2003 р.). – К. : ВГЛ «Обрії», 2003. – С. 60–61.
3. Географічна наука і освіта в Україні : зб. наук. праць [Текст] / [головн. ред. Я. Б. Олійник]. – К. : Фітосоціоцентр, 2000. – 100 с.
4. Топузов О. М. Комплексний навчально-методичний комплект як визначальна компонента стандарту шкільної географічної освіти [Текст] / О. М. Топузов, Р. І. Сосса // Географія та основи економіки в школі. – 2011. – № 9. – С. 3–7.

The article disclose the role of geographical community in foundation of modern geographical school education.

The historical aspects are analised, prognostic and construction function of school Geography is determined on the basis of humanistic orientation which includes new paradigm of development into student-teacher collaboration that is objective basis for the development of methodological complex for schools.

Key words: *Ukrainian geographical community, geographical school education, student-teacher, methodological complex, general school.*

УДК 373.3016:51

Чекменьов В. В.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОСТОВІРНОСТІ ПРОВЕДЕНИХ ІНЖЕНЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У статті приділено увагу методам оцінки достовірності отриманих результатів інженерних досліджень. Розкрито основні етапи аналізу достовірності та вибору методу оцінки. Наведено приклад оцінки за t-критерієм, відомого як критерій Стьюдента. Показано вибір способу оцінки за формальними ознаками. Окреслено напрям подальших досліджень.

Ключові слова: *дослідження, критерій, метод, оцінка*

Проведення будь-яких досліджень потребує визначення їх достовірності. Різноманітність методів і способів їх проведення вимальовує проблему вибору методу

© Чекменьов В. В., 2011